

Katarzyna Domańska¹, Anna Nowak²
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Pozycja konkurencyjna państw członkowskich Unii Europejskiej w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi

The Competitive Position of European Union Member States in Foreign Trade in Agri-food Products

Synopsis. Celem opracowania jest ocena pozycji konkurencyjnej państw członkowskich UE w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi w latach 2004, 2009 i 2014. Znaczenie tych badań wynika z faktu, że handel zagraniczny stanowi największą i najważniejszą część międzynarodowych stosunków gospodarczych. Analizę przeprowadzono w oparciu o następujące wskaźniki pozycji w międzynarodowej wymianie towarowej: indeks relatywnej komparatywnej przewagi eksportu (RCA), wskaźnik pokrycia importu eksportem (Lafaya) oraz wskaźnik handlu wewnątrzgałęziowego (Grubela-Lloyda). W pracy wykorzystano dane EUROSTAT. Przeprowadzone badania wykazały, że w badanych latach najwyższą pozycję konkurencyjną wśród nowych państw członkowskich UE w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi osiągała Litwa, Bułgaria, Polska i Łotwa. Spośród państw „starej 15” zdecydowanym liderem okazała się Holandia.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, sektor rolno-spożywczy, konkurencyjność, handel zagraniczny

Abstract. This paper identifies and examines the competitive position of European Union member states in foreign trade in agri-food products in 2004, 2009 and 2014. The survey is significant because foreign trade is the greatest and most important part of international economic relations. An analysis was carried out based upon indicators of the position in international goods exchange as follows: Revealed Comparative Advantage Index (RCA), export-import coverage ratio (Lafaya) and index of intra-industry trade (Grubela-Lloyda). The paper used data from EUROSTAT. The survey showed that in the examined years the following countries gained the highest competitive position among new member states of EU in foreign trade in agri-food products: Lithuania, Bulgaria, Poland and Latvia. Among the countries of the “old 15” member states, Holland was the leader.

Key words: European Union, agri-food sector, competitiveness, foreign trade

Wprowadzenie

Rezultatem konkurowania krajów jest międzynarodowa pozycja konkurencyjna, rozumiana jako stan i zmiany udziałów danego kraju w szeroko rozumianych obrotach międzynarodowych, czyli w handlu międzynarodowym towarami i usługami oraz w międzynarodowych przepływach czynników wytwórczych, a także ewolucje struktury tych obrotów (Misala, 2011). Pozycja konkurencyjna (w tym pozycja rynkowa) danego kraju w obrocie międzynarodowym umacnia się, kiedy zwiększa on swój udział w eksporcie towarów, usług, kapitału i wiedzy technicznej. Monitorowanie

¹ dr inż., Katedra Zarządzania i Marketingu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin, e-mail: katarzyna.domanska@up.lublin.pl.

² dr inż., Katedra Ekonomii i Agrobiznesu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin, e-mail: anna.nowak@up.lublin.pl.

konkurencyjności jest szczególnie ważne w warunkach dynamicznych zmian gospodarczych, a także w sytuacji dużej zmienności otoczenia (Zawalińska, 2002).

Zjawisko konkurencyjności ma charakter wieloaspektowy, czego efektem jest różnorodność mierników służących do jego oceny. Mierniki te mają zarówno charakter syntetyczny, jak i cząstkowy. W obszernym przeglądzie literatury Latruffe (2010) wskazała różne rodzaje wskaźników konkurencyjności. Wskaźniki te mierzą konkurencyjność z dwóch perspektyw – w aspekcie zarządzania strategicznego (koszty produkcji, rentowność, wydajność i skuteczność), a także z punktu widzenia handlu (OECD, 2011). Badania dotyczące konkurencyjności rolnictwa i sektora rolno-żywnościowego z wykorzystaniem pierwszej z wymienionych grup mierników prowadzili m.in. Gorton i Davidova (2001), Ball i in. (2006), Domańska i in. (2014). Mierniki dotyczące handlu w odniesieniu do sektora rolno-żywnościowego wykorzystywali z kolei w swoich badaniach m.in. Mulder (2004), Banterle i Carraresi (2007), czy Domańska i Nowak (2014).

Międzynarodowa pozycja konkurencyjna *ex-post* może być oceniana ponadto w oparciu o wskaźniki ilościowe i kosztowo-cenowe (Nosecka i in., 2011). Wskaźniki należące do pierwszej grupy odzwierciedlają efekty wykorzystania czynników wytwórczych rolnictwa, zalicza się do nich m.in. udział w obrotach międzynarodowych, saldo obrotów handlowych, wskaźniki penetracji importowej, relacje eksportowo-importowe, ujawnione przewagi komparatywne, czy też intensywność handlu wewnątrzgałęziowego (Nosecka, 2014). Do mierników międzynarodowej pozycji konkurencyjnej *ex-post* typu kosztowo-cenowego należą: terms of trade, wskaźniki cen i kosztów jednostkowych, wskaźniki cen relatywnych i realny kurs walutowy (Nosecka (red.), 2013).

Różnorodność miar konkurencyjności wynika z wielopłaszczyznowości tego zjawiska oraz z niejednoznaczności jego definiowania. W kontekście handlowego nurtu badań nad konkurencyjnością, należy ją rozumieć jako „rywalizację pomiędzy podmiotami gospodarczymi o osiągnięcie korzyści ekonomicznych na arenie międzynarodowej” (Pawlak, 2013). Mówiąc natomiast o międzynarodowej pozycji konkurencyjnej zwraca się uwagę na konkurencyjność typu wynikowego, wyrażającą się udziałem danego kraju w wymianie międzynarodowej (Bieńkowski, 1995).

Celem niniejszego opracowania jest ocena konkurencyjności krajów członkowskich Unii Europejskiej w podziale na nowe (Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Słowacja, Słowenia, Węgry, Bułgaria, Rumunia, Chorwacja – UE-13) i stare państwa - tzw. kraje „starej 15” z perspektywy międzynarodowej wymiany handlowej produktami rolno-żywnościowymi. Badania nad konkurencyjnością międzynarodową w zakresie handlu odgrywają istotną rolę z uwagi na fakt, że handel zagraniczny stanowi największą i najważniejszą część międzynarodowych stosunków gospodarczych (Szczepaniak, 2014).

Dane i metody

Oceny pozycji konkurencyjnej krajów członkowskich Unii Europejskiej dokonano w odniesieniu do Sekcji 0 i 1 standardowej klasyfikacji handlu międzynarodowego (SITC) – żywność, napoje i wyroby tytoniowe (łącznie z żywymi zwierzętami). Do badań przyjęto lata 2004, 2009 oraz 2014. Okres badawczy obejmuje więc dwa pięcioletnie okresy,

zaczynając od roku 2004, kiedy miało miejsce największe w historii rozszerzenie Unii Europejskiej. Badania zrealizowano wykorzystując dane pochodzące z bazy danych handlu międzynarodowego ComExt – EUROSTAT. Analizując handel zagraniczny przyjęto, że jest on sumą handlu wewnątrzspółnotowego oraz handlu z krajami trzecimi. Analizę przeprowadzono w oparciu o wybrane wskaźniki charakteryzujące konkurencyjność międzynarodową w aspekcie handlowym:

- Indeks komparatywnej przewagi eksportu (RCA) – ustalony jako relacja dwu ilorazów. Pierwszy przedstawia stosunek eksportu żywności w określonym kraju do eksportu żywności w Unii Europejskiej, natomiast drugi – stosunek ogólnego eksportu towarowego w danym kraju do ogólnego eksportu w Unii Europejskiej (Nosecka i in., 2011).
- Wskaźnik pokrycia importu eksportem (Lafaya) – obliczony jako relacja eksportu żywności danego kraju do importu produktów żywnościowych do tego kraju (Nosecka i in., 2011).
- Wskaźnik handlu wewnątrzgałęziowego (Grubela-Lloyda) - określony jako relacja sumy eksportu i importu żywności w danym kraju pomniejszonej o wartość bezwzględną różnicy tych wielkości do sumy eksportu i importu żywności w tym kraju (Weresa (red.), 2006),

Dobór wyżej wymienionych wskaźników podyktowany był przyjętym celem badań, a także faktem, że w podobnych analizach zdecydowanie lepiej jest wykorzystywać kilka miar. Z punktu widzenia poprawności wnioskowania istotne było również to, że wybrane wskaźniki mogły być obliczone na podstawie tego samego źródła danych oraz dla tego samego horyzontu czasowego (Ambroziak, Szczepaniak, 2013).

W celu dokonania kompleksowej oceny pozycji konkurencyjnej poszczególnych państw członkowskich UE sporządzono ich ranking według analizowanych mierników dla 2004, 2009 i 2014 roku. Na tej podstawie przyznano poszczególnym członkom UE punkty od 1 do 28 w zależności od zajmowanej pozycji, przy czym 28 punktów otrzymywało państwo o najlepszej pozycji konkurencyjnej. Ostateczny ranking wyrażający pozycję konkurencyjną poszczególnych krajów w zakresie handlu produktami rolno-spożywczymi opracowano w oparciu o sumę punktów uzyskanych w badanych latach z trzech przyjętych do analizy wskaźników.

Wyniki badań

Ocenę pozycji konkurencyjnej państw członkowskich Unii Europejskiej w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi wyrażoną przy pomocy indeksu relatywnej komparatywnej przewagi eksportu przedstawiono w tabeli 1.

Analizując pozycję poszczególnych krajów członkowskich w oparciu o indeks relatywnej komparatywnej przewagi eksportu można zauważyć, że w roku 2004 wśród krajów o najwyższym poziomie indeksu znalazł się jeden przedstawiciel nowych członków – Cypr (3,35), obok takich państw, jak Dania (2,87), Grecja (2,52), Hiszpania (1,92) oraz Holandia (1,89). Należy jednak podkreślić, że udział Cypru w unijnym eksporcie żywności jest niewielki – w 2004 roku wynosił 0,08% a do roku 2014 zmniejszył się nawet do 0,07%. Wynika to z marginalnego znaczenia rolnictwa w tym kraju, o czym świadczy 0,16% udział wartości produkcji rolniczej tego kraju w produkcji UE-28 (EUROSTAT, 2016).

W 2009 i 2014 roku miejsce Holandii zajęła Litwa osiągając wyniki lepsze niż Hiszpania (w obu badanych latach) oraz Grecja (w 2014 roku). Było to efektem wzrostu udziału eksportu żywności w ogólnym eksporcie Litwy z 6,5% w 2004 roku do 12,2% w roku 2014. Nie zmienia to jednak faktu, że bezwzględna wartość eksportu żywności w Holandii była w 2014 roku 16-krotnie wyższa niż na Litwie a jej udział w eksporcie żywności UE należy do najwyższych we Wspólnocie (17%). Obok tych dwóch nowych członków UE, wysoki poziom wskaźnika RCA w 2014 roku osiągnęły: Łotwa (1,65), Polska (1,47) oraz Bułgaria (1,46).

Tabela 1. Pozycja konkurencyjna państw członkowskich Unii Europejskiej w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi mierzona indeksem relatywnej komparatywnej przewagi eksportu

Table 1. The competitive position of European Union member states in foreign trade in agri-food products measured with Revealed Comparative Advantage Index

Państwo	2004	2009	2014	Dynamika [%]		
				$\frac{2009}{2004}$	$\frac{2014}{2009}$	$\frac{2014}{2004}$
Bułgaria	1,11	1,41	1,46	126,6	103,5	131,0
Chorwacja	1,03	1,34	1,37	129,7	102,6	133,0
Cypr	3,35	2,48	2,44	74,1	98,4	72,8
Estonia	0,98	1,02	1,03	103,8	101,1	105,0
Litwa	1,67	2,19	1,97	131,3	90,2	118,4
Łotwa	1,07	1,76	1,65	163,9	94,0	154,0
Malta	0,74	0,46	1,20	61,9	261,7	162,0
Polska	1,28	1,30	1,47	102,0	112,7	115,0
Republika Czech	0,45	0,47	0,49	105,3	103,5	109,0
Rumunia	0,35	0,62	0,95	177,1	151,8	268,8
Słowacja	0,48	0,51	0,46	105,3	90,3	95,0
Słowenia	0,34	0,66	0,60	196,4	90,9	178,6
Węgry	0,94	0,91	0,99	96,3	109,0	105,0
UE-13 średnia	1,06	1,16	1,24	121,1	116,1	134,4
Austria	0,67	0,76	0,77	112,4	101,5	114,0
Belgia	1,22	1,15	1,08	94,5	93,5	88,3
Dania	2,87	2,41	2,32	84,1	96,2	80,9
Finlandia	0,26	0,27	0,30	104,0	110,5	114,9
Francja	1,21	1,21	1,24	99,9	102,2	102,1
Grecja	2,52	2,33	1,87	92,1	80,4	74,0
Hiszpania	1,92	1,76	1,68	91,8	95,4	87,7
Holandia	1,89	1,61	1,56	85,4	96,7	82,6
Irlandia	1,18	1,03	1,38	86,7	134,5	116,6
Luxemburg	0,58	0,53	0,91	90,6	171,8	155,7
Niemcy	0,58	0,66	0,65	112,8	98,4	111,0
Portugalia	0,74	1,02	1,01	138,2	98,8	136,6
Szwecja	0,42	0,56	0,70	132,2	126,0	166,5
Wielka Brytania	0,56	0,55	0,54	97,9	97,6	95,6
Włochy	0,77	0,82	0,81	106,2	98,9	105,1
UE-15 średnia	1,16	1,11	1,12	101,9	106,8	108,8
UE-28 średnia	1,11	1,14	1,17	110,8	111,1	120,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EUROSTAT.

Najwyższą dynamiką analizowanego wskaźnika w badanym okresie charakteryzowały się Rumunia (268,8%), Słowenia (178, 6%) oraz Malta (162,0%), pomimo tego Rumunii i Słowenii nadal nie udało się uzyskać ujawnionych komparatywnych przewag w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi, choć Rumunia jest już bliska ich osiągnięcia. Wskazuje to na poprawę pozycji konkurencyjnej większości nowych krajów członkowskich w zakresie handlu zagranicznego produktami rolno-żywnościowymi po ich akcesji do struktur UE.

Tabela 2. Pozycja konkurencyjna państw członkowskich Unii Europejskiej w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi mierzona wskaźnikiem pokrycia importu eksportem [%]

Table 2. The competitive position of European Union member states in foreign trade in agri-food products measured with export-import coverage ratio [%]

Państwo	2004	2009	2014	Dynamika		
				$\frac{2009}{2004}$	$\frac{2014}{2009}$	$\frac{2014}{2004}$
Bułgaria	104,8	90,4	127,0	86,2	140,5	121,2
Chorwacja	42,2	55,2	54,9	130,8	99,6	130,3
Cypr	37,1	25,6	31,6	69,1	123,3	85,2
Estonia	63,5	72,5	88,5	114,1	122,1	139,2
Litwa	116,7	130,2	129,9	111,5	99,8	111,3
Łotwa	44,6	74,4	92,4	166,9	124,2	207,3
Malta	30,3	18,1	39,9	59,7	220,7	131,9
Polska	135,3	127,0	147,3	93,9	116,0	108,9
Republika Czech	65,3	69,1	82,2	105,8	118,9	125,8
Rumunia	31,1	43,7	90,1	140,4	206,3	289,6
Słowacja	67,1	67,5	74,0	100,6	109,5	110,1
Słowenia	37,0	56,4	62,4	152,5	110,6	168,7
Węgry	157,5	151,7	164,5	96,3	108,5	104,5
UE-13 średnia	71,7	75,5	91,1	109,8	130,8	141,1
Austria	77,7	82,8	86,0	106,6	103,8	110,7
Belgia	122,5	122,6	117,5	100,0	95,9	95,9
Dania	188,3	169,5	157,2	90,0	92,8	83,5
Finlandia	43,7	34,1	34,2	78,2	100,2	78,4
Francja	110,8	101,3	101,8	91,5	100,4	91,9
Grecja	48,1	58,5	73,1	121,5	125,1	152,0
Hiszpania	113,1	113,5	135,2	100,3	119,2	119,6
Holandia	159,1	152,1	153,4	95,6	100,9	96,4
Irlandia	186,7	141,8	151,1	75,9	106,6	81,0
Luxemburg	47,6	48,1	59,8	101,1	124,4	125,8
Niemcy	76,4	85,7	90,1	112,3	105,1	118,0
Portugalia	29,1	38,4	51,0	131,7	132,9	175,0
Szwecja	49,5	52,7	58,1	106,5	110,1	117,3
Wielka Brytania	36,2	33,8	36,7	93,4	108,4	101,3
Włochy	63,0	71,6	76,5	113,7	106,8	121,4
UE-15 średnia	90,1	87,1	92,1	101,2	108,8	111,2
UE-28 średnia	81,6	81,7	91,7	105,2	119,0	125,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EUROSTAT.

We wszystkich badanych latach najwyższy poziom drugiego z analizowanych mierników – wskaźnika pokrycia importu eksportem (tab. 2) w nowych krajach członkowskich odnotowano w przypadku Węgier, Polski i Litwy. W Bułgarii w latach 2004 i 2014 wskaźnik ten również przyjmował wartości powyżej 100%. Natomiast największy deficyt handlowy w odniesieniu do badanej grupy produktów obserwowany jest na Cyprze, gdzie wskaźnik pokrycia importu eksportem przyjmował wartości od 25,6% w 2009 roku do 37,1% w roku 2004. W przypadku państw „starej 15” wśród krajów o najwyższym poziomie omawianego wskaźnika znalazły się: Dania, Irlandia, Holandia i Hiszpania. Również w Belgii i we Francji jego wartość przekraczała 100%. Oznacza to, że wymienione kraje posiadają specjalizację w zakresie produktów żywnościowych, co przekłada się na posiadanie względnej przewagi nad innymi państwami członkowskimi. Polska pod względem wskaźnika pokrycia eksportu importem znalazła się w 2014 roku na stosunkowo wysokiej piątej pozycji wśród 28 krajów UE, a zatem konkurencyjność Polski w tym zakresie nie zmieniła się w stosunku do roku 2004. Na podobną pozycję Polski w latach 2007-2011 wskazują również wcześniejsze wyniki badań Domańskiej i Nowak (2014).

Kolejny przyjęty do badań miernik - wskaźnik handlu wewnątrzgałęziowego (tab. 3), również wykazywał zmienność zarówno w latach, jak i w obrębie krajów członkowskich. Wysoką pozycję konkurencyjną w odniesieniu do badanej grupy produktów, wyznaczaną omawianym wskaźnikiem odnotowano w przypadku nowych krajów członkowskich w Bułgarii, Estonii, na Litwie i Łotwie, w Republice Czech, a w 2014 roku również w Rumunii. W Polsce wskaźnik ten we wszystkich badanych latach przekraczał 80%, co w 2014 lokowało ją na 14 pozycji wśród 28 krajów UE. W grupie państw tzw. „starej 15” najwyższy poziom wskaźnika handlu wewnątrzgałęziowego wystąpił we Francji, w Niemczech oraz w Belgii i Austrii. W 2014 roku we wszystkich wskazanych krajach jego wartość przekraczała 90%. Wysokie, bliskie 100%, wartości tego miernika świadczą o występowaniu wymiany wewnątrzgałęziowej, co oznacza, że strumienie eksportu i importu produktów żywnościowych nakładają się w wysokim stopniu. Odzwierciedlają one zdolność wymienionych krajów, a zwłaszcza Francji, do zaspokajania preferencji popytowych zagranicznych kontrahentów, co z kolei pozytywnie świadczy o zdolnościach adaptacyjnych i konkurencyjności danej gospodarki (Jagiełło, 2003).

W oparciu o trzy analizowane powyżej wskaźniki, dokonano kompleksowej oceny pozycji konkurencyjnej nowych państw członkowskich na tle wszystkich członków UE. Jej wyniki zostały zaprezentowane w tabeli 4.

Przeprowadzona analiza wykazała, że spośród nowych członków UE najlepszą pozycję konkurencyjną w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi uzyskały Łotwa, Litwa i Bułgaria, zajmując odpowiednio 1., 2. i 6. miejsce w ogólnym rankingu wszystkich państw UE. Z kolei, wśród „starej piętnastki” na czołowych pozycjach w rankingu znalazły się Holandia, Dania i Francja, uzyskując odpowiednio 3., 4. i 5. lokatę. Kraje te charakteryzują się jednocześnie wysokim poziomem rozwoju rolnictwa oraz relatywnie dużą wartością wytwarzanej produkcji rolniczej. Według danych Eurostat, w 2014 roku udział tych państw w unijnej wartości produkcji rolniczej wynosił odpowiednio 6,5%, 2,7% oraz 18,1%, sytuując je na 6., 1. oraz 9. lokacie wśród 28 krajów UE. Najniższy poziom konkurencyjności handlu zagranicznego produktami sektora rolno-

spożywczego osiągnęły natomiast Malta, Słowenia i Słowacja – spośród państw UE-13 oraz Finlandia, Wielka Brytania i Szwecja – spośród krajów UE-15.

Tabela 3. Pozycja konkurencyjna państw członkowskich Unii Europejskiej w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi mierzona wskaźnikiem handlu wewnątrzgałęziowego [%]

Table 3. The competitive position of European Union member states in foreign trade in agri-food products measured with index of intra-industry trade [%]

Państwo	2004	2009	2014	Dynamika		
				$\frac{2009}{2004}$	$\frac{2014}{2009}$	$\frac{2014}{2004}$
Bułgaria	97,7	94,9	88,1	97,2	92,8	90,2
Chorwacja	59,3	71,1	70,9	119,8	99,8	119,5
Cypr	54,1	40,8	48,0	75,4	117,7	88,7
Estonia	77,7	84,1	93,9	108,2	111,7	120,8
Litwa	92,3	86,9	87,0	94,2	100,1	94,3
Łotwa	61,7	85,3	96,1	138,4	112,6	155,8
Malta	46,5	30,6	57,0	65,9	186,3	122,8
Polska	85,0	88,1	80,9	103,7	91,8	95,1
Republika Czech	79,0	81,7	90,2	103,4	110,4	114,2
Rumunia	47,5	60,8	94,8	128,1	155,9	199,7
Słowacja	80,3	80,6	85,0	100,3	105,5	105,8
Słowenia	54,0	72,1	76,8	133,6	106,6	142,3
Węgry	77,7	79,5	75,6	102,3	95,1	97,3
UE-13 średnia	70,2	73,6	80,3	105,4	114,3	119,0
Austria	87,4	90,6	92,4	103,6	102,1	105,7
Belgia	89,9	89,9	91,9	100,0	102,3	102,3
Dania	69,4	74,2	77,7	107,0	104,8	112,1
Finlandia	60,8	50,9	51,0	83,7	100,2	83,9
Francja	94,9	99,3	99,1	104,7	99,8	104,4
Grecja	65,0	73,8	84,5	113,6	114,5	130,0
Irlandia	69,8	82,7	79,6	118,6	96,3	114,2
Hiszpania	93,9	93,7	85,0	99,8	90,8	90,6
Holandia	77,2	79,3	78,9	102,8	99,5	102,3
Luxemburg	64,5	65,0	74,9	100,8	115,3	116,2
Niemcy	86,6	92,3	94,8	106,6	102,7	109,5
Portugalia	45,1	55,5	67,6	122,9	121,8	149,7
Szwecja	66,2	69,1	73,5	104,3	106,4	110,9
Wielka Brytania	53,2	50,6	53,7	95,1	106,2	100,9
Włochy	77,3	83,5	86,7	108,0	103,9	112,1

UE-15 średnia	73,4	76,7	79,4	104,8	104,4	109,7
UE-28 średnia	71,9	75,2	79,8	105,1	109,0	114,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EUROSTAT.

Tabela 4. Sumaryczna ocena pozycji konkurencyjnej państw członkowskich Unii Europejskiej w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi

Table 4. The total score of competitive position of European Union member states in foreign trade in agri-food products

Miejsce w rankingu wg 2014 roku	Państwo	2004 ¹	2009 ¹	2014 ¹
1	Łotwa ²	35	59	68
2	Litwa ²	70	70	67
3	Holandia	76	75	65
4	Dania	68	67	65
5	Francja	67	66	64
6	Bułgaria ²	65	67	61
7	Hiszpania	60	62	60
8	Polska ²	67	64	59
9	Belgia	68	62	57
10	Irlandia	61	54	56
11	Estonia ²	46	48	53
12	Rumunia ²	9	20	52
13	Grecja	48	48	50
14	Węgry ²	57	53	49
15	Niemcy	48	53	49
16	Austria	51	52	45
17	Włochy	42	44	39
18	Republika Czech ²	39	32	37
19	Cypr ²	40	32	30
20	Chorwacja ²	30	38	30
21	Słowacja ²	42	31	29
22	Luxemburg	28	19	26
23	Słowenia ²	12	29	24
24	Malta ²	16	4	24
25	Portugalia	13	25	23
26	Szwecja	28	23	21
27	Wielka Brytania	15	12	10
28	Finlandia	17	9	5
	UE-13 średnia	41	42	45
	UE-15 średnia	46	45	42
	UE-28 średnia	44	44	44

¹ Suma punktów rankingowych dla trzech analizowanych wskaźników w danym roku, tj. indeksu relatywnej komparatywnej przewagi eksportu, wskaźnika pokrycia importu eksportem oraz wskaźnika handlu wewnątrzgałęziowego. Pozycję rankingową wyznaczono przyznając poszczególnym członkom UE punkty od 1 do 28 w zależności od zajmowanej pozycji, przy czym 28 punktów otrzymywało państwo o najlepszej pozycji

konkurencyjnej. Ostateczny wynik wyrażający pozycję konkurencyjną poszczególnych państw opracowano w oparciu o sumę punktów uzyskanych w danym roku z trzech przyjętych do analizy wskaźników.

² Nowe kraje członkowskie Unii Europejskiej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EUROSTAT.

Podsumowanie

W prezentowanym opracowaniu podjęto próbę oceny pozycji konkurencyjnej krajów członkowskich Unii Europejskiej w zakresie handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi. Oceny tej dokonano w oparciu o wybrane wskaźniki dotyczące handlu międzynarodowego. Zakres podmiotowy badania obejmuje zbiorowość 28 krajów UE z podziałem na nowe i stare kraje członkowskie. Badania dotyczą relatywnie długiego okresu, co pozwala ocenić zmiany konkurencyjności w czasie.

Przeprowadzone badania wykazały, że w badanych latach najwyższą pozycję konkurencyjną wśród nowych państw członkowskich Unii Europejskiej w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi osiągała Łotwa (1. lokata), Litwa (2. lokata) i Bułgaria (6. lokata). Kraje te miały niewielki udział krajowego eksportu żywności w eksporcie unijnym (poniżej 1%), należy jednak podkreślić, że systematycznie on wzrastał w analizowanym okresie. Ponadto w przypadku tych krajów obserwowano stosunkowo wysoki udział eksportu żywności w eksporcie całkowitym danego kraju (odpowiednio: 12,2%, 14,6% oraz 10,8% w 2014 roku. Spośród państw „starej 15” zdecydowanym liderem pod względem konkurencyjności handlu międzynarodowym produktami rolno-spożywczymi były Holandia, Dania i Francja.

Analiza w latach wykazała także, że w większości nowych krajów członkowskich dynamika zmian przyjętych do badań wskaźników była wyższa niż w starych krajach członkowskich. Przeciętna dynamika zmian indeksu relatywnej komparatywnej przewagi eksportu w 13 nowych krajach w latach 2004-2014 wynosiła 134,4%, podczas gdy w krajach „starej 15” 108,8%. W odniesieniu do drugiego z wybranych wskaźników – wskaźnika pokrycia importu eksportem, było to odpowiednio 141,1% oraz 111,2%. Również dynamika wskaźnika handlu wewnątrzgałęziowego była wyższa dla krajów UE-13 (119,0%) niż dla starych członków Wspólnoty (109,7%).

Efektom tych zmian była coraz lepsza pozycja konkurencyjna nowych krajów członkowskich, które w 2014 roku w ogólnym rankingu uzyskały 7,1%-ową przewagę nad „starą 15” pod względem średniej liczby uzyskanych punktów. Analizując poszczególne mierniki można zauważyć, że indeks relatywnej komparatywnej przewagi eksportu dla UE-13 już od 2009 roku ukształtował się na poziomie wyższym niż w przypadku UE-15, przy czym w 2009 roku przewaga ta wynosiła 4,6% a w 2014 roku wzrosła do 10,3%. Pod względem wskaźnika handlu wewnątrzgałęziowego nowe kraje uzyskały przewagę nad UE-15 w 2014 roku, a jej poziom wynosił 1,1%. Z kolei w zakresie wskaźnika pokrycia importu eksportem nadal obserwuje się niewielką przewagę UE-15, chociaż maleje ona w relatywnie dużym tempie – w 2004 i 2009 roku wynosiła odpowiednio 25,6% i 15,3%, ale już w 2014 roku praktycznie zniknęła, obniżając się do poziomu 1,1%. Należy zatem stwierdzić, że nowe kraje członkowskie wykorzystały szansę na rozwój, jaką dało im wejście w strukturę unijną.

Dalsze prace w zakresie konkurencyjności państw członkowskich UE w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi powinny uwzględniać dodatkowe zmienne

opisujące inne aspekty wymiany międzynarodowej badanego sektora. Co więcej, zasadnym wydaje się prowadzenie badań w odniesieniu do poszczególnych działów tworzących grupę produktów rolno-spożywczych.

Literatura

- Ambroziak, L., Szczepaniak, I. (2013). Monitoring i ocena konkurencyjności polskich producentów żywności (4) Pozycja konkurencyjna. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Ball, E., Butault, J.P., San Juan Mesonada, C., Mora, R. (2006). Productivity and international competitiveness of European Union and United States agriculture, 1973-2002. Paper presented at the AIEA2 International Meeting „Competitiveness in agriculture and the food industry: United States and EU perspectives”, Bologna, June 2006.
- Banterle, A., Carraresi, L. (2007). Competitive performance analysis and European Union trade: The case of the prepared swine meat sector. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section C – Food Economics*, 4(3), 159-172.
- Bieńkowski, W. (1995). Reagonomia i jej wpływ na konkurencyjność gospodarki amerykańskiej. Warszawa: PWN.
- Domańska, K., Kijek, T., Nowak, A. (2014). Agricultural Total Factor Productivity change and its determinants in EU countries. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 6, 873-882.
- Domańska, K., Nowak, A. (2014). Konkurencyjność polskiego rolnictwa na rynku Unii Europejskiej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu - Agrobiznes 2014. Tom II. Rozwój agrobiznesu w okresie dziesięciu lat przynależności Polski do Unii Europejskiej pod red. A. Olszańskiej i J. Szymańskiej*, 361, 29-37.
- EUROSTAT – Baza danych, Pobrane 29 marca 2016 z <http://ec.europa.eu/eurostat>.
- Gorton, M., Davidova, S. (2001). The international competitiveness of CEEC agriculture. *World Economy*, 24(2), 185-200.
- Jagiełło, M. (2003). Wskaźniki międzynarodowej konkurencyjności gospodarki. *Studia i materiały*, nr 80, Warszawa: IKCHZ.
- Latruffe, L. (2010). Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, 30, OECD. Pobrane 29 marca 2016 z: <http://dx.doi.org/10.1787/5km91nkd6d6-en>.
- Misala J. (2011). Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej. Warszawa: PWE.
- Mulder, N., Vialou, A., David, B., Rodriguez, M., Castilho, M. (2004). La Compétitivité de l'Agriculture et des Industries Agroalimentaires dans le Mercosur et l'Union Européenne dans une Perspective de Libéralisation Commerciale. Working Paper/Document de travail N°2004- 19, Centre d Etudes Prospectives et d Informations Internationales (CEPII), Paris, France, November 2004.
- Nosecka, B. (2014). Konkurencyjność zewnętrzna świeżych owoców i warzyw z Polski. *Roczniki Naukowe SERiA*, 16(4), 213-218.
- Nosecka, B. (red.), (2013). Ocena konkurencyjności wewnętrznej i zewnętrznej sektora rolno-spożywczego ze szczególnym uwzględnieniem sektora ogrodniczego. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Nosecka, B., Pawlak, K., Poczta, W. (2011). Wybrane aspekty konkurencyjności rolnictwa. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- OECD (2011). Fostering Productivity and Competitiveness in Agriculture, OECD. Pobrane 1 kwietnia 2016 z: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264166820-en>.
- Pawlak, K. (2013). Międzynarodowa zdolność konkurencyjna sektora rolno-spożywczego krajów Unii Europejskiej. *Rozprawy Naukowe 448*, Poznań: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.
- Szczepaniak, I. (2014). Wyniki handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi. W: Szczepaniak I. (red.) Monitoring i ocena konkurencyjności polskich producentów żywności (5) Synteza (s. 25-50). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Weresa, M. (red.), (2006). Polska. Raport o konkurencyjności 2006. Rola innowacji w kształtowaniu przewag konkurencyjnych., Warszawa: SGH, Instytut Gospodarki Światowej.
- Zawalińska, K. (2002). A Review of Quantitative Studies on the Competitiveness of Polish Agri-Food Products, 1990-2000. Work Package 5. Working Paper 2(10), January 2002.